

PLATFORMPRAKTIJKONTWIKKELING.NL

ONDERZOEK IN HET EDUCATIEVE DOMEIN

Grondig genoeg?

*Een praktisch-filosofische blik op
praktijkgericht onderzoek*

Willem de Vlaming

Professionele masters lijken in hun praktijk en in hun opleiding in een spagaat getrokken te worden. Zij moeten zich richten op systeemontwikkeling, praktijkontwikkeling en persoonlijke ontwikkeling, en daarbij moeten zij hun handelingskeuzes, evidence based of evidence informed onderbouwen. Evidence verkregen op een wijze die voldoet aan verwachtingen met betrekking tot methodische grondigheid en praktische relevantie. En dat moet allemaal (naast de kerntaken) ook nog passen binnen beschikbare tijd en middelen — van zichzelf en betrokkenen.

Dat vraagt niet alleen passen en meten, maar ook omdenken. Professionele masters die in de eerste lijn werken — in het onderwijs of daarbuiten — werken vaak vanuit professionele intuïtie. Op vakmanschap en ervaring gebaseerde intuïtie om op het juiste moment het goede te doen. Grondig onderzoek doen naar de kwaliteit van het praktijkrelevante denken en handelen (individueel of gezamenlijk) is geen dagelijkse praktijk.

En hoe wenselijk een meer onderzoekende beroepspraktijk als professionele leergemeenschap ook is — wordt daar niet vaak ruimte voor gemaakt, gegeven de waan van de dag en de beschikbare tijd en middelen.

Maar wat mag dan wel gevraagd worden? En wat is dan wel passend en mogelijk? En wanneer is ‘dat’ dan grondig genoeg? Is onderzoek een

——— WWW.PLPO.NL ———

Citeren als: Vlaming, W. de (2020). *Grondig genoeg? Een praktisch-filosofische blik op praktijkgericht onderzoek*. Op: PlatformPraktijkontwikkeling.NL. Utrecht: WOSO

PlatformPraktijkontwikkeling.nl
Onderzoek in het Educatieve Domein

doel op zich, met aan onderzoek gerelateerde kwaliteitseisen? Of is ‘onderzoek’ een middel(tje) in een samenhangend proces van professionalisering en praktijkontwikkeling — waarbij de kwaliteitseisen meer gericht zijn op het proces als geheel? En wat maakt zo’n samenhangend proces dan ‘grondig genoeg’? En wat betekent dat voor opleiders?

Dit korte opiniestuk is een eerste verkenning van kaders voor verder denken rond dit thema.

Hoge Ambities & Complexe Praktijk

“Onderzoekend vermogen helpt om vraagstukken op je werk goed te analyseren en kennis te creëren die je nodig hebt om zo’n vraagstuk op te lossen.” (Velde, M. van der, e.a., 2020, Onderzoekend vermogen, p. 17-18)

Als je van professionele master vraagt (1) zich te richten op planmatige (zelf)professionalisering binnen hun beroepscontext, en ze ook nog vraagt om (2) een bijdrage te leveren aan het planmatig ontwikkelen van die beroepscontext — dan is er sprake van een ‘uitdagende’ vraag met een hoge lat. In de visie op onderzoek van Fontys OSO wordt aangegeven: **“Waar het om gaat is dat er onderbouwde, systematische en navolgbare manier naar antwoorden op de vragen gezocht wordt. De methode van onderzoek moet logisch passen bij de vraag en context waar(voor) het onderzoek wordt uitgevoerd.”** (Van den Bergh, 2020, p 2). Met als definitie voor onderzoekend vermogen:

‘Onderzoekend vermogen is het beschikken over een onderzoekende houding, het kunnen toepassen van onderzoek van anderen en het kunnen uitvoeren van onderzoek. Onderzoekend vermogen blijkt uit het kunnen onderkennen en analyseren van complexe vraagstukken in de beroepspraktijk en het kunnen oplossen van deze vraagstukken op een strategische, onderbouwde en creatieve wijze, waarbij de

methodologie en het type product zorgvuldig wordt afgestemd op het doel en de context van het onderzoek.’ (Van den Bergh, 2020, p. 8)

Binnen het Seminarium voor Orthopedagogiek van de Hogeschool Utrecht wordt in een notitie uit 2018 geschreven over ‘Onderzoekend vermogen:

“De master EN beschikt over onderzoekend vermogen en kan bestaande kwantitatieve en kwalitatieve (school)gegevens op waarde schatten en analyseren. Op grond daarvan brengt hij/zij nieuwe ontwikkeling en of met argumenten onderbouwde interventies op de werkvloer in en monitort daarvan de gevolgen. Zij werkt met betrouwbare en gevalideerde meetinstrumenten aan pedagogisch-didactische, organisatiekundige en maatschappelijke vraagstukken vanuit de actuele stand van de wetenschap. Is op basis van bestaande gegevens in staat structureel en planmatig interventies te ontwerpen en of toe te passen. (Seminarium voor Orthopedagogiek 2018, persoonlijke communicatie)

Waarbij de kanttekening wordt geplaatst dat het opzetten en uitvoeren van een praktijkgericht onderzoek geen authentiek beroepsproduct is voor een hbo-master. Daarom wordt het accent meer gelegd op onderzoekend vermogen en onderzoek doen op het meer gebruik maken van gegevens uit de eigen beroepspraktijk, gericht op het doen van aanbevelingen ten behoeve van verbetering van de eigen beroepspraktijk.

Op onderbouwde en systematische wijze werken aan de ontwikkeling van de eigen praktijk vraagt een vermogen om die complexe praktijk en de eigen rol daarbinnen (en de rollen en belangen van andere actoren) in samenhang te zien en om interventies te ontwerpen die rekening houden met (of gebruik maken van) die samenhangen in de complexe praktijk. En die complexe praktijk kan zowel betrekking hebben op één of meer leerlingen in een eigen klas en het ecologisch systeem waar deze leerlingen en hun leerkrachten deel vanuit maken, als op het ontwikkelen van regionale samenwerkingsrelaties binnen of tussen samenwerkingsverbanden of besturen.

In dergelijk complexe situaties (op micro, meso, of macroniveau) komen tot onderbouwde handelingskeuzes en interventieontwerpen vraagt nogal wat. Vrij vertaald naar Vermaak en De Caluwé (2019) moet je bij het ontwerpen van interventies en interventieplannen rekening houden met: (1) omgevingsfactoren (historie; kenmerken van de sector, omgeving, organisatie, groep; aanwezige kwaliteiten; eerdere ervaringen met veranderingen; (2) de aanleiding (druk van binnen of buiten; ambities, conflicten, onvrede, onderpresteren, et cetera); (3) de ‘filosofie’ (visies op mensen, organisaties, de wereld, veranderen); waarden, normen, en meningen; metaforen en paradigma’s.

Met het doel voor ogen, en de context en historie in het achterhoofd kan je dan een samenhangend stelsel van interventies ontwerpen — een interventieplan. En een interventieplan vraagt: (1) passende processen en fasering; (2) het in positie brengen van betrokkenen met passende rollen; (3) communicatie vanuit zingeving, en (4) het ontwerpen van je eigen rol.

Dat laat zich nooit allemaal onderbouwen of verantwoorden met ‘onderzoek’ zoals men dat meestal voor zich ziet, met een hoofdletter ‘O’: het op methodisch grondig wijze verkrijgen van praktijkrelevante kennis en informatie. Praktijkrelevante informatie genereren op basis van een goed uitgedacht en vanuit theorie, praktijkkennis en zelfkennis onderbouwd (1) praktijkvraagstuk, (2) probleemstelling, (3) doel van het onderzoek, (4) vragen aan de theorie, (5) doel in het onderzoek (vragen aan de praktijk), (6) te onderzoeken indicatoren, en (7) standaarden voor het beoordelen van onderzoeksresultaten. Om dan vanuit die conceptualisering met triangulatie betrouwbare en valide gegevens te verzamelen gericht op het kunnen beantwoorden van één of meerdere kennisvragen — die kunnen helpen bij het beantwoorden van handelingsvragen.

Binnen een complexe praktijk kan je als professionele master niet alle vragen op dergelijk methodisch grondige wijze beantwoorden. Je zult soms (of grotendeels) moeten koersen op professionele ervaring en (inter)subjectieve opvattingen van mede-betrokkenen — individueel of collectief (professioneel) ‘gezond verstand’.

Op zich past het idee van ‘gezond professioneel verstand’ ook bij inkleuringen die op verschillende plekken wordt gegeven aan onderzoekend vermogen.¹ In de professionele masterstandaard van de ‘Vereniging Hogescholen’ staat dat de kern van onderzoekend vermogen is: “het onderkennen en analyseren van complexe vraagstukken in de beroepspraktijk en deze op een strategische, tactische en creatieve wijze op kunnen lossen”. Maar daarbij wordt ook gerefereerd aan de Dublin-descriptoren waar staat dat een master in staat is “**om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie**” (Vereniging Hogescholen, 2019, p. 8) Wat volgens de professionele masterstandaard weer vraagt dat een professionele master in staat moet zijn om een goede afweging te maken “in de mate waarin een onderzoek grondig methodologisch aangepakt moet worden en tegelijkertijd voldoende relevant weet te blijven voor de context waarin het praktijkvraagstuk zich voordoet.” (Vereniging Hogescholen, 2019, p.9)

Een professionele master moet dus: (1) kunnen verantwoorden op onderbouwde, systematische en navolgbare manier naar antwoorden te hebben gezocht; (2) praktisch relevant blijven; (3) op basis van onvolledige informatie oordelen kunnen formuleren; (4) op basis van onvolledige informatie tot verantwoord handelen kunnen komen; (5) dat kunnen doen met de eigen beschikbare tijd en middelen, en die van andere betrokkenen.

Op zich een uitgangspunt dat recht doet aan de complexiteit van de beroepspraktijk waarbinnen een professionele master werkt, en de complexiteit van de handelingsvraagstukken waar hij mee te maken heeft. Maar het is ook een uitgangspunt dat ertoe kan leiden dat je het ‘nooit goed doet’ — *‘Waarom heb je dat zo grondig uitgezocht? Zonde van de tijd, die tijd had je wel beter kunnen besteden!’*, of *‘Hoe weet je zeker dat dat zo is? Is het bewijs onder je handelingskeuze wel volledig en stevig genoeg? Waarom heb je dat niet grondig uitgezocht, dat is toch ook essentieel!’*

---

¹ Zie bijvoorbeeld: Vereniging Hogescholen (2019). *De professionele masterstandaard*.
Andriessen, D. (2014). *Praktisch Relevant en Methodisch Grondig?*

‘Laten zien, verantwoorden, onderbouwen’ zijn wat dat betreft lastige begrippen op zich, en nog lastiger is het om op voorhand vast te stellen wanneer (of wat) getoond moet worden, wat verantwoord moet worden en wat onderbouwd moet worden. Voor mij heeft onderbouwen de zwaarste lading, dat doe je op basis van (1) bewezen theorieën, concepten en feiten (2) vrij algemeen aanvaarde theorieën, concepten en feiten, en (3) groepsspecifieke of persoonlijke principes visies en voorkeuren. Verantwoorden kan voor mij meer een uitgebreide beschrijving met meer losse overwegingen zijn. Binnen het portfolio zal mogelijk een sprake zijn van het leveren van bewijs in een passende mix van onderbouwen, verantwoorden en laten zien. Als je “alles” moet “onderbouwen” kom je niet vooruit, als je alleen maar ‘laat zien’ of ‘beschrijvend verantwoordt’ blijft het oppervlakkig.

Binnen opleidingen voor professionele masters zal het ‘verantwoorden’ van wat ‘onderbouwd’, ‘verantwoordt of ‘getoond’ moet worden een onderdeel kunnen kunnen zijn van het onderbouwen / verantwoorden van het portfolio ontwerp door een student.

Om dergelijke afwegingen en keuzes te kunnen maken en te kunnen verantwoorden moet een student volgens mij in de eerste plaats beschikken over een (zelf / praktijk) onderzoekende houding en in de tweede plaats over een (zelf / praktijk) onderzoekend vermogen. De omschrijvingen die Van der Velde, Munneke, Jansen, en Dikkers (2020, zie hoofdstuk 1&2) daarvan geven bieden houvast.

Een onderzoekende houding bestaat volgens hen uit:

- ❑ **Opmerkzaamheid:** kunnen waarnemen met oog voor opvallende zaken, perspectieven, details en samenhangen.
- ❑ **Nieuwsgierigheid:** willen weten en ervaren
- ❑ **Bedachtzaamheid:** oog hebben voor verschillende perspectieven en de bereidheid om zelf van perspectief te wisselen.
- ❑ **Kritisch vermogen:** kritisch kunnen denken en redeneren.
- ❑ **Onzekerheidsacceptatie** in professionele situaties.

En een ‘wendbare professional’ beschikt in zijn eigen beroepspraktijk over onderzoekend vermogen als deze: (1) praktijkkwesities met een onderzoekende houding kan benaderen, (2) kritisch kan bestuderen wat

anderen hebben gevonden, (3) indien relevant, zelf onderzoek kan doen met passende grondigheid. En, als je over onderzoekend vermogen beschikt betekent dit ook dat je:

1. *“Momenten in je werk kunt waarnemen en verwoorden waar adequate kennis (zoals handelingskennis) ontbreekt.;*
2. *Op basis van relevantie en context onderbouwd kunt beslissen hoe je om wilt gaan met deze ontbrekende kennis.;*
3. *Op een systematische, methodische manier een onderzoeksvraag kunt beantwoorden met een bij de context passende grondigheid.*
4. *Het resultaat hiervan bruikbaar maakt binnen je eigen beroepssituatie.” (Van der Velde, p. 19)*

De kwaliteit en effectiviteit van dergelijke professionele wendbaarheid in de eigen praktijk laat zich niet of nauwelijks operationaliseren in enkelvoudige ‘objectief’ te beoordelen eenduidige indicatoren met eenduidige standaarden — het vraagt een (inter)subjectief holistische waardering.

Maar hoe kom je dan (bij examineren in een opleiding) tot een eindoordeel? Meeste stemmen gelden? Een veto van de minderheid? Een gezamenlijk geformuleerd oordeel, of meerdere onafhankelijk van elkaar geformuleerde oordelen als basis voor de finale waardering? Maar hoe maak je dan de eindafweging?

Wat mag dan wel verwacht worden?

Van professionele masters (en studenten die een opleiding volgen mag verwacht worden dat zij in staat zijn om met een onderzoekende houding kritisch te kijken naar zichzelf en hun praktijk, en dat zij in staat zijn om beargumenteerd aan te geven waar het noodzakelijk of wenselijk is om (samen met betrokkenen) de eigen praktijk en het eigen professionele denken en handelen diepgaander en methodischer te onderzoeken of te ontwikkelen. Opleiders zijn er dan op gericht om enerzijds die onderzoekende houding te stimuleren en ontwikkelen, en anderzijds om de benodigde vaardigheden voor het planmatig en onderzoeksmatig ontwikkelen van de praktijk aan te bieden en te helpen ontwikkelen.

Die onderzoekende houding kan gericht zijn op bijvoorbeeld de kwaliteit en effectiviteit van:

- Het eigen professionele denken en handelen, in de eigen beroepscontext**
- Het (professionele) denken en handelen van het team / betrokkenen in de eigen context**
- Het beleid en de werkwijzen van de eigen organisatie (en of het netwerk / systeem waar de eigen organisatie deel van uitmaakt**
- Instrumenten, procedures en werkwijzen die in de eigen praktijk worden ingezet.**

Permanente onzekerheid, en optimalisatie van transparantie en navolgbaarheid lijken essentiële kernbegrippen waar we mee moeten leren omgaan — zowel bij het analyseren van de praktijk en het verantwoorden van handelingskeuzes door een professionele master; als bij het verantwoorden van een beoordeling van die verantwoording.

[versie 4 november 2020]

Korte bibliografie

- Andriessen, D. (2014). *Praktisch Relevant en Methodisch Grondig? Dimensies van onderzoek in het HBO. Openbare Les 10 april 2014*. Utrecht: Lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek aan Hogeschool Utrecht.
- Bergh, L. van den (2020). Visie op onderzoek bij Fontys OSO (interne notitie)
- Joint Quality Initiative (2004). *Shared 'Dublin' descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle Awards.*, sl: sn
- Losse, M. (2018). *Onderzoekend vermogen ontwikkelen bij studenten. Een methodiek voor hbo-docenten*. Amsterdam: Boom
- Ministerie van Onderwijs: Dublin descriptoren:
<http://www.minocw.nl/documenten/dublin-descriptorien-beschrijving-20060608.pdf>
- Nationaal coördinatiepunt NLQF Het Nederlands Kwalificatieraamwerk NLQF
<https://www.nlqf.nl/>
- Hogeschool Utrecht (2018). *Verantwoording doorontwikkeling praktijkgericht onderzoek binnen de Master EN. SvO, Hogeschool Utrecht* (interne notitie)
- Velde, M. van der; Munneke, L.; Jansen, P. & Dijkers, J. (2020). *Onderzoekend vermogen in de praktijk*. Hilversum: Concept Uitgeefgroep
- Vereniging Hogescholen (2019). *De professionele masterstandaard*. Den Haag: Vereniging Hogescholen
- Vermaak, H. & Caluwé, L. de (2019). *Leren veranderen. Kennis voor veranderaars in opleiding en praktijk*. Derde geheel herziene druk. Deventer: Vakmedianet
- Vlaming, W. de (2018). *De kunst van het (op ontwikkeling gericht) keuren van het eigen vlees*. Aalsmeer: WdV-Advies. [op: www.wdv-advies.com] [LINK](#)
- Vlaming, W. de (2019). *Samen bouwen aan een professionele leergemeenschap. TIBtool 29*. Dordrecht: INSTONDO
- Vlaming, W. de (2019). *Werkt 'HET'? Wanneer zeg je in het onderwijs dat 'iets' werkt, en dat 'het' goed is om te doen?* Op: PlatformPraktijkontwikkeling.nl. Utrecht: WOSO [LINK](#)

Over de auteur

Willem de Vlaming
 Studiecoach & Docent Fontys OSO Master EN
 Redacteur PlatformPraktijkontwikkeling.nl
 (Team) coach, adviseur en procesbegeleider
w.devlaming@fontys.nl / wdv.advies@gmail.com
www.wdv-advies.com
 Twitter: [@WillemDeVlaming](https://twitter.com/WillemDeVlaming)